

SUO, KUOKKA JA SCIENCE FICTION

© MGM

Agraariscifin kivinen pelto

Pasi Karppanen

Maatalous ja scifi ovat kaksi aihetta, joilla ei nopeasti ajatellen tuntuisi olevan mitään tekemistä keskenään. Koska ne ovat lehden teemana, on kuitenkin aiheellista yrittää tutkiskella kysymystä omassa artikkelissaan. Vaikka aihe ei olekaan lajityypin suosituimpia, ei tämä esitys pyri olemaan kaikenkattava, vaan lähestyy sitä ennen kaikkea itselleni tutuimpien esimerkkien kautta. Monia joidenkin mielestä itsestään selviä esimerkkejä aiheen käsittelystä scifissä jää näin ollen varmasti mainitsematta.

Maatalous elinkeinona ei ole koskaan näytellyt oleellista roolia science fictionissa tai fantasiassa. Fantasian kohdalla tämä on jossain määrin yllättävää, sillä pseudokeskiaikaisessa maailmassa se on oletusarvoisesti lähellä ja osa tarinan maailmaa.

Tunnetuin esimerkki perusfantasiassa esiintyväs-
tään maatalouselinkeinoammatista lienee sikopai-
men. Harvoin kuitenkaan tähän ammattiin ehdi-
tään keskittyä kovinkaan syvällisesti. Enemmän tai
myöhemmin lupaavan sikopaimenen uran katkai-
see päähenkilön paljastuminen kruununperilliseksi,
jolla on ennustus täytettävänään.

Scifissä yhteydet maatalouselinkeinojen harjoit-

tamiseen ovat vieläkin vähäisemmät. Sen suhdet-
ta maatalouteen voisi kuvata jopa skitsofreenisiksi.
Ravinto on olemassaolomme ja minkä tahansa sivi-
lisaation perusta. Ilman ruokaa ihmiset kuolevat, ja
ainoa keino sen tuottamiseen on maatalouden har-
joittaminen muodossa tai toisessa.

Scifissä tämä peruskysymys ravinnon tuottami-
sesta tai maatalous elinkeinona tunnutaan kuiten-
kin unohtavan, tai ainakin sen olemassaoloa pide-
tään itsestäänselvytytenä. Osaltaan se selittyy scifin
roolilla nimenomaan teollistuneen, modernin maa-
ilman tuottamana taidemuotona. Siinä missä fan-
tasiaa laajassa merkityksessä voidaan sanoa olleen

olemassa niin kauan kuin inhimillistä tai ainakin kirjoitettua kulttuuria, pystytään science fictionin syn-ty ajoittamaan samaan taitteeseen kuin teollistuneen ja kaupungistuneen elämäntavan syntykin.

Ravinnon tuottaminen ei ole enää pitkään aikaan ollut modernissa yhteiskunnassa elävälle ihmiselle olennaisin tämän elämään vaikuttava seikka. Voi-si sanoa, että se on onnistuttu suuressa määrin jo-pa kätkemään. Scifi on saman modernin maailman tuottama taidemuoto ja näin ollen sen kuva. Sen piirissä kiinnitetään huomiota maatalouteen yh-tä vähän kuin muussakin taiteessa. Huomattavas-ti enemmän edustettuna scifissä ovatkin nimen-omaan kaupunkimaiseen elämäntapaan kuuluvat asiat ja ongelmat, kuten liikakansoitus, kaupunkien kasvu tai sosiaalisen syrjäytymisen aikaansaamat epäkohdat.

Mielenkiintoinen esimerkki romaanista, jossa tutkitaan kaupunkimaisen elämäntavan kehitystä, mutta joka sivuaa myös maaseutua, on **Clifford Si-makin City**. Romaani spekuloi sillä, mitä tapahtuisi, jos ravinnon tuottaminen ei äkkiä enää perustuisi-kaan maan käyttöön. Tuloksena on maan arvon ro-mahtaminen, jolloin kenellä tahansa on varaa hank-kia sitä niin paljon kuin haluaa, mikä puolestaan johtaa kaupunkien autoitumiseen.

Science fictionin alalaji, jossa kysymystä ruoan-tuotannon tärkeydestä ei voi sivuuttaa, ovat puo-lestaan ne avaruuden kolonisaatiota kuvaavat tari-nat, joissa on haluttu kunnioittaa luonnonlakeja eli olla turvautumatta kirjallisiin oikoteihin kuten ma-donreikiin tai hyperavaruuksiin.

Tapoja ratkaista avaruuden suunnattomien etäi-syyksien ja ihmiselämän lyhyiden aiheuttama risti-riita on periaatteessa kaksi. Joko miehistö ja tulevat maankaltaistajat on vaivutettava matkan ajaksi hor-rokseen, tai matkan aikana on tuotettava ravintoa. Jälkimmäiseen tarinatyypin kohdalla puhutaan niin sanotuista sukupolvalustarinoista, joissa aluksen asukkaat viljellevät itse ruokansa sukupolvien kestä-vän matkansa aikana.

Useimmissa tapauksissa maatalous tuntuu kui-tenkin olevan scifissä enemmänkin symboli alkeel-liselle tai kehittymättömälle elämänmuodolle. Kun Maahan palaavat astronautit tai syväjäädytyksestä herätetyt törmäävät ensi töikseen härkävankkurei-hin, tietävät kaikki välittömästi jonkin menneen pa-hasti pieleen.

Syvä maaseutu

Joskus maaseutu itsessään tuntuu edustavan mod-ernille kaupunkilaiselle tuntematonta rajasetua. Kotimaisessa sf/f:ssä tasaisin väliajoin harrastetta-

vassa tarinatyypissä nykyajan tai lähimenneisyyden maaseutu nähdään paikkana, jossa vanhoja jumalia palvotaan edelleen ja kokoonnutaan viitoissa mys-tisiin menoihin täydenkuun aikaan.

Jossain määrin samasta ”ruraalifobiasta” lienee myös kyse ilmiön Atlantin takaisessa vastineessa eli esimerkiksi vampyyritarinoiden sijoittumisessa ”sy-vän maaseudun” sijasta syvään etelään tai muuten Amerikan takamaille. Esimerkkeinä käyvät televi-siosarjat *True Blood* ja *American Gothic* tai iso osa **Stephen Kingin** tuotannosta.

Tarinarakenne itsessään on vanha ja lainaa muun muassa **H.P. Lovecraftilta**, eikä etenkään sen koti-maisia sovelluksia ole välttämättä tarkoitettu otet-tavaksi aivan tosissaan. Tekisi kuitenkin mieli kysyä, onko Suomessakin vieraantunnuttu jo siinä määrin elämästä maaseudulla, että esimerkiksi lovecrafti-laisten mörköjen sijoittaminen sinne tuntuu luon-tevalta.

Kokonaan oma mielenkiintoinen lukunsa koti-maisen sf/f:n kentässä on sen piirissä muutaman vii-meisen vuoden aikana voimakkaasti yleistynyt ja al-lekirjoittaneen ”värttinäfantasiaksi” puolileikkisesti nimeämä lajityyppi. Lähestymistapa värttinäfanta-siassa on selkeän nostalgiahenkinen ja tarinat sijoit-tuvat agraariseen, mahdollisesti jopa esiagraariseen Suomeen.

Päähenkilönä tarinoissa on useimmiten nuori nainen, mahdollisesti naisten muodostama su-kupolvien ketju, ja keskiössä monesti päähenkilön seksuaalinen herääminen maustettuna ripauksella yliluonnollisuutta. Miehet nähdään perinteisesti ul-kopuolisina ja todellinen magia on naisten hallussa. Myös kalevalamitan käyttö on suosittua. Lajityypin tarinat sijoittuvat vuodesta toiseen hyvin etenkin Nova-kirjoituskilpailussa, kuten tästäkin Spinin nu-merosta voi lukea.

Maalaispojasta jediritariksi

Puhuttaessa maatalouselinkeinon harjoittajista audiovisuaalisessa scifissä lienevät **Star Warsissa** esiintyvät Luke Skywalkerin tatoonelaiset kasvati-vanhemmat Owen ja Beru näistä tunnetuimpia. Tässäkään yhteydessä ei tosin voi sanoa elinkeinon näyttäytyvän kovin ihanteellisessa valossa.

Elokuvasarjan sisäisessä logiikassa jääminen maa-talouselinkeinon tatoonelle esitetään masentavana vaihtoehtona ja elämän valumisena hukkaan. Lu-ken kohtalona on tulla jediritariksi ja päästä pelas-tamaan prinsessoja vaaroista. Näin siitä huolimatta, että suureen maailmaan seikkailemaan lähtö ei ol-lut kovin fiksu veto hänen isältäänkään.

Star Wars on kuitenkin rakenteeltaan enemmän

fantasiaa, eikä vaadita suuriakaan hoksottimia löytämään yhteydet aiemmin mainitun sikopaimenen kohtaloon. Kummassakin yhteydessä turvallista kotiympyröistä lähtö on puhtaasti tarinankerronnan asettama vaatimus.

Tässä yhteydessä tulkoon mainituksi myös aihetta useammallakin tavalla sivuava **Grocery Store Wars** (2005), elokuvasarjaa kekseliäästi hyödyntävä ja luomuruoan puolesta puhuva lyhytelokuva. Kuusiminuuttinen video löytyy muun muassa YouTubea, ja jokaisen *Star Warsin* fanin tai ruokansa alkuperästä välittävän kannattaa vilkaista se ainakin kerran.

Söpö mutta vaarallinen

Toisessa tunnetussa scifi-franchisessa eli **Star Trekissä** maatalous on suuremmissa roolissa, vaikka kyseessä ei välttämättä olekaan ensimmäinen sarjasta välittyvä mielikuva

Star Trekin luoja **Gene Roddenberry** markkinoi aikanaan ideaansa skeptisille tuottajille ”vankkuri-matkana tähtiin”. Lännensarjat olivat tuolloin suo-

sittuja, ja kieltämättä sarja avautuikin paremmin rajaseutuestetiikkaa vasten. Monien sarjan jaksojen ympäristöt syrjäisine siirtokuntineen sekä kaivos- tai tutkimusasemineen ovat tyylipuhdasta avaruuslänkkäriä. Avaruuslänkkärien tekoa on scifissä toki harrastettu myöhemminkin.

Sarjan jakso, jossa maatalous on itse asiassa sen pääasiallinen teema, on monen tuntema **Trouble with Tribbles**. Tarinan keskiössä on lasti *quadrotriticale*-viljaa, jota tarvitaan kipeästi erään planeetan asuttamiseksi, sekä söpö, mutta hämmästyttävän lisääntymiskykyinen laji nimeltä tribbelit.

Kuvaavaa tosin on, että jopa tässä jaksossa merkittävä osa sen jännitteestä muodostuu avaruusaseman johtajan ja kapteeni Kirkin välille, jälkimmäisen ollessa jakamatta ensiksi mainitun mielipidettä viljalastin suojelemisen tärkeydestä tähtilaivan voimin.

Fanit rakastavat söpöjä tribbeleitä, mutta objektiivisesti arvioituna ne ovat täydellinen tuhoeläin, jonka irti pääseminen mihin tahansa niille suosiolliseen ekosysteemiin romahduttaisi sen nopeasti, ja johtaisi nälänhätään sekä suunnattomiin kuolon-

© Paramount Pictures

Tribbeli, täydellinen lemmikki vai maailmankaukkeuden vaarallisin tuhoeläin?

uhreihin. Tekee jopa mieli kysyä, onko tribbeleiden söpöys osa sen tuhoisan tehokasta levittäytymis- ja lisääntymismekanismeja. Enterprisen lääkäri McCoy jopa mainitsee niillä olevan rauhoittava vaikutus humanoidien keskushermostoon. Luonnollisia vihollisiakaan niillä ei näytä klingoneja lukuun ottamatta *Star Trek* -maailmassa olevan.

Aito vastaan keinotekoinen

Star Trekin 1960-luvun versiossa ruoka itse Enterprisella saatiin kuitenkin seinästä, vieläpä kätevästi tarrjottimilla. Lähestymistapa oli teknoutopistinen, eikä aluksella nautittu ruoka tai sen alkuperä juuri nousut sarjassa esille. On muistettava, että vielä paria vuosikymmentä aiemmin oli kirjoitettu tosissaan viisioita tulevaisuudessa nautittavasta pilleriruosta.

Sarjan uuden sukupolven aikana tähänkin seikkaan alettiin kiinnittää huomiota. Kyseessä selitettiin olevan samanlaisesta energian muuttamisesta materiaaksi kuin kuuluisassa siirnefektissäkin. Mikäli esimerkiksi kapteeni Picardin kuuluisan Earl Grey -teekupillisen kaava on olemassa, on sen avulla mahdollista tuottaa sitä viimeistä molekyyliä myöten samanlaisena loputtomia määriä.

Tämä nostaa toisaalta esille kysymyksen, miksi ylipäätään vaivautua maanviljelyyn asutettavilla planeetoilla, jos ruoan tuottaminen suoraan energiasta on mahdollista. Selitystä voi hakea puhtaasti käytössä olevista resursseista. Tähtilaivan miehistön ruokkimiseen suoraan energiasta tuotettu ruoka on looginen vaihtoehto, toisin kuin kokonaisen planeetan väestön.

Suoraan energiasta luotava ruoka edustaa äärimmilleen vietyä vieraantuneisuutta luonnosta. Sarjan uuden sukupolven aikana alettiinkin tuoda esille käsitystä replikoidun ruoan alempiarvoisesta laadusta itse viljeltyyn tai valmistettuun verrattuna. "Aito ruoka" on tämän ajattelutavan mukaan aina laadukkaampaa ja maukkaampaa kuin keinotekoisesti tuotettu. Kokonaan eri asia on, kuinka paljon objektiivista tarkastelua tuo väite kestää.

Sama jako luonnolliseen ja epäluonnolliseen, keinotekoiseen ja alkuperäiseen näkyy scifissä yleisemminkin. Kun kirjoittaja on halunnut havainnollistaa kuvattavan yhteiskunnan "epäluonnollisuutta", on tämä usein näkynyt siinä, miten kyseinen yhteiskunta tuottaa ruokansa. Esimerkkejä tästä löytyy scifistä paljon, **Isaac Asimovin *Teräsluolista Fredrik Pohlin Avaruuden kaupparmiehiin***.

Ravintoon liittyvät tabut ovat käteviä myös kirjailijan halutessa osoittaa omien käsitystemme vanhanaikaisuus kuvattavaan maailmaan verrattuna. Yksi tällainen tabu on esimerkiksi ravinnon valmis-

taminen pitkien avaruusmatkojen aikana suoraan ulosteesta kierrättämällä.

Maininnan arvoinen ja sarjassaan varsin harvinainen esimerkki luonnon ja ihmisen välisen suhteen käsittelystä scifissä on elokuva ***Silent Running*** (1972). Elokuvasa Maan viimeiset, valtavissa avaruuskupoleissa sijaitsevat metsät on päätetty tuhoata, mitä vastaan tarinan päähenkilö aseman ainoana työntekijänä nousee taistelemaan. Elokuva ei ole kaikin osin kestänyt ajan hammasta, mutta äärimmäisenä puunhalailuelokuvana scifin alalla se on edelleen omassa luokassaan.

Ruokaa, ruokaa

Ruokaan tuntuukin liittyvän paljon syvällä ihmisluonteessa olevia ennakkokäsityksiä ja ajattelumalleja. Näin huolimatta siitä, ettemme useinkaan tunne syömämme ravinnon alkuperää. Myös ravinnon markkinoinnissa hyödynnetään luonnollisuudesta ja maatalousvaltaisesta elämäntavasta kertovia mielikuvia täysin riippumatta siitä, millaisen prosessin tulosta ravinto on.

Ollaksemme tarkkoja teollisessa mittakaavassa tapahtuvaa ja maapallon nykyisen, seitsemän miljardin asukkaan populaation sekä miljoonakaupungit mahdollistavaa ruoan tuotantoa voisi itsessään pitää varsin pelottavana, jopa scifistisenä konstruktiona.

Omalla tavallaan pelottavinta asiassa on se, missä määrin olemme luomastamme koneistosta riippuvaisia. Jos ruoantuotanto tai sen kuljetus maailmanlaajuisesti äkkiä lakkaisi, pelkästään tästä olisi nopeasti tuloksena sivistyksen ja tuntemamme maailman tuhoutuminen.

Tietylnaisena tämän ajatuskulun päätepisteenä voi nähdä **Harry Harrisonin** romaanin ***Tilaa, tilaa!*** sekä etenkin siitä tehdyn elokuvaversio ***Soylent Green*** (1973). Elokuvasa luontoa ei enää ole ja jopa planktonin kuoltua meristä ainoa ravinnon lähde ihmiskunnalle on ihmiskunta itse.

Soylent Green käsittelee äärimmäisintä ruoan tuotantoon ja syömiseen liittyvää tabua, eli kannibalismia. Kuolleiden kierrättäminen ravinnoksi ei kuitenkaan pitäisi olla loogisesti ajatellen yhtään sen kuvottavampi ajatus kuin muukaan kierrättäminen.

Harrisonin vuonna 1966 kirjoitettu romaani sijoittui vuoteen 1999, mutta vuonna 1973 valmistuneessa elokuvassa tapahtumavuosi on 2022. Aivan *Soylent Greenin* maailmassa kymmenen vuoden päästä tuskin vielä eletään, mutta selvää on, että maapallon rajat ja resurssit mitä väestönkasvuun tulee, ovat vastassa ennemmin tai myöhemmin.

Sitä odottaessa, hyvää ruokahalua.

